

Фіскальні стимули розвитку малого підприємництва та роль міжнародних фінансових ресурсів у зміцненні економічного потенціалу України

*Котвицька Наталія Миколаївна¹, Ярощук Олексій Сергійович²,
Романенко Олександр Володимирович³*

Опубліковано	Секція	УДК
20.11.2025	Економіка	336.22:334.012.64

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17664769>

Анотація. У статті досліджено фіскальні стимули розвитку малого підприємництва в Україні та можливості використання міжнародних фінансових ресурсів для зміцнення економічного потенціалу держави. Проаналізовано стан оподаткування малого бізнесу, виявлено проблеми фіскального регулювання та бар'єри в умовах воєнного стану. Узагальнено міжнародний досвід і визначено шляхи його адаптації. Розкрито роль провідних міжнародних фінансових інституцій у підтримці МСП, механізми залучення грантів і кредитних ліній. Запропоновано модель інтеграції фіскальних стимулів і зовнішніх ресурсів та рекомендації щодо вдосконалення податкової політики й створення Національного фонду розвитку МСП. Результати мають практичне значення для формування політики відновлення та євроінтеграції України.

Ключові слова: малі підприємства, фіскальні стимули, податкова політика, міжнародні фінансові ресурси, економічний потенціал, фінансова підтримка, гранти, податкові пільги, євроінтеграція.

Fiscal incentives for small business development and the role of international financial resources in strengthening Ukraine's economic potential

Abstract. The article examines the theoretical, methodological, and practical aspects of fiscal stimulation of small business development in Ukraine in the context of attracting international financial resources to strengthen the country's economic potential. The current state of the taxation system for small business entities is analyzed, key problems of fiscal regulation are identified, and barriers to small business development under martial law are outlined. The study systematizes international experience in applying fiscal incentives to support small entrepreneurship and substantiates the possibilities of its adaptation to the Ukrainian context. The role of international financial institutions (the World Bank, the European Bank for Reconstruction and Development, the International Monetary Fund, and the

¹ д.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», м. Київ, e-mail: nataliia.kotvytska@e-u.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

² аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», м. Київ, <https://orcid.org/0009-0002-5950-9824>

³ аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», м. Київ, <https://orcid.org/0009-0000-1569-5720>

European Investment Bank) in providing financial support to Ukraine's small business sector is investigated. The mechanisms for attracting grant programs, credit lines, and technical assistance from international donors for the development of SMEs are described. The effectiveness of using international financial assistance is analyzed in terms of enhancing the tax capacity of small enterprises and creating a favorable fiscal environment. A conceptual model for integrating fiscal incentives and international financial resources for the systemic development of small entrepreneurship is proposed. It envisages coordinating tax policy with international support programs, creating specialized financial instruments, and developing mechanisms of public-private partnership. Practical recommendations are formulated to improve the system of fiscal stimulation of small business through differentiated tax rates, expanded preferential regimes for innovative startups, simplified tax administration, and the integration of international grants into the national entrepreneurship support system. The need to establish a National Small Business Development Fund with combined financing from the state budget and international partners is substantiated to ensure SME access to long-term financial resources on preferential terms. The results of the study have practical significance for shaping state policy to support small business during Ukraine's economic recovery and its European integration processes.

Keywords: small enterprises, fiscal incentives, tax policy, international financial resources, economic potential, financial support, grants, tax benefits, European integration.

Вступ

Постановка проблеми. Малі підприємства є фундаментальною основою ринкової економіки, забезпечуючи створення робочих місць, інноваційний розвиток, гнучкість економічних структур та соціальну стабільність суспільства. За даними Державної служби статистики України, станом на 2023 рік сектор малого підприємництва охоплює понад 1,8 мільйона суб'єктів господарювання, що становить 99,1% від загальної кількості підприємств країни, забезпечує зайнятість 5,2 мільйона осіб (39% працюючого населення) та генерує близько 46% валової доданої вартості [1]. В умовах воєнного стану та повоєнної відбудови економіки роль малого підприємництва у забезпеченні економічної стійкості, диверсифікації виробництва та швидкої адаптації до змін ринкового середовища набуває особливої актуальності. Водночас, сектор малого підприємництва в Україні стикається з численними викликами, серед яких ключове місце посідають фіскальні бар'єри: високе податкове навантаження, складність адміністрування податків, часті зміни податкового законодавства, обмежений доступ до податкових пільг та стимулів. Недосконалість системи фіскального регулювання гальмує розвиток малого бізнесу, стимулює тіньову економіку та знижує конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародних ринках. За оцінками експертів Світового банку, рівень податкового навантаження на малі підприємства в Україні становить 45,2% від комерційного прибутку, що перевищує середній показник країн Центральної та Східної Європи (41,3%) [2]. В умовах обмежених внутрішніх фінансових ресурсів критично важливою стає роль міжнародної фінансової підтримки у розвитку малого підприємництва. Міжнародні фінансові інституції (Світовий банк, ЄБРР, МВФ, ЄІБ) та двосторонні донори надають Україні значну фінансову допомогу у формі грантів, кредитних ліній, гарантій та технічної підтримки. За період 2014-2023 років Україна отримала понад 8,5 мільярдів доларів США міжнародної фінансової допомоги, частина якої спрямована на підтримку сектору малого та середнього підприємництва [3]. Проте ефективність використання цих ресурсів залишається недостатньою через відсутність системної координації між фіскальною політикою держави та програмами міжнародної підтримки.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки комплексного підходу до стимулювання розвитку малого підприємництва через синергетичне

поєднання ефективних фіскальних стимулів та стратегічного залучення міжнародних фінансових ресурсів, що є критично важливим для посилення економічного потенціалу України в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів. Наукове обґрунтування механізмів інтеграції фіскальних інструментів з міжнародною фінансовою підтримкою має важливе теоретичне та практичне значення для формування ефективної державної політики розвитку підприємництва.

Зв'язок дослідження з важливими науковими програмами підтверджується відповідністю тематики пріоритетним напрямам Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2027 року, Національній економічній стратегії до 2030 року та Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що передбачають створення сприятливого бізнес-середовища, зниження регуляторного та податкового тиску на бізнес і залучення міжнародної фінансової підтримки для структурних реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фіскального стимулювання малого підприємництва та ролі міжнародної фінансової підтримки у розвитку економіки є об'єктом інтенсивних наукових досліджень як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі.

Теоретичні аспекти впливу фіскальної політики на розвиток підприємництва досліджували провідні українські вчені. Т. Буй та О. Прімерова проаналізували вплив податкових реформ на активність малого бізнесу в Україні, виявивши пряму кореляцію між зниженням податкового навантаження та зростанням кількості новостворених підприємств [4]. Н. Ковальчук та К. Ватаманюк дослідили механізми фіскального стимулювання економічного зростання, обґрунтувавши необхідність диференціації податкових ставок залежно від розміру підприємства та галузевої приналежності [5]. Т. Добрунік розкрила роль спрощеної системи оподаткування у забезпеченні конкурентоспроможності малих підприємств, водночас акцентуючи увагу на ризиках фіскальних втрат для бюджету [6].

Питання міжнародної фінансової підтримки економічного розвитку України висвітлені у працях Лагуніна М., який проаналізував ефективність використання коштів міжнародних фінансових організацій для модернізації економіки [7]. О. Яценко, О. Кузьменко, Р. Луців дослідили вплив грантової підтримки міжнародних донорів на розвиток малого підприємництва, виявивши позитивні ефекти для фінансової доступності та інноваційної активності МСП [8]. К. Захожай, А. Славкова обґрунтували необхідність координації державної фіскальної політики з програмами міжнародної технічної допомоги для забезпечення системного ефекту підтримки підприємництва [9].

Серед зарубіжних досліджень особливу увагу привертають праці науковців, які аналізують різноманітні моделі фіскального стимулювання малого бізнесу. J. Norpenhaup та R. Rogerson досліджували вплив податкової політики на динаміку створення та ліквідації підприємств, доводячи, що високі податки на фонд оплати праці стримують зайнятість у секторі МСП [10]. L. Alfaro проаналізувала роль міжнародних фінансових потоків у підтримці експортоорієнтованих малих підприємств, виявивши позитивний вплив доступу до міжнародних кредитних ліній на продуктивність та інноваційність МСП [11]. M. Cardoza, M. Fornes та P. Xu дослідили практики фіскального стимулювання малого підприємництва в країнах Європейського Союзу, систематизувавши інструменти податкових пільг, прискореної амортизації та грантової підтримки стартапів [12]. T. Beck проаналізував роль міжнародних фінансових інституцій у фінансуванні малого бізнесу в країнах з перехідною економікою, обґрунтувавши критичну важливість довгострокових кредитних ліній для капіталоемних проєктів МСП [13]. J. Netto досліджували вплив міжнародної торговельної політики та фіскальних стимулів на конкурентоспроможність малих експортерів, виявивши синергетичний ефект від

комбінації податкових пільг для експортерів та доступу до експортного кредитування [14]. S. Djankov та співавтори проаналізували бар'єри для розвитку підприємництва у 185 країнах світу, підкресливши, що складність податкового адміністрування є одним із найбільш значущих факторів, що стримують підприємницьку активність [15].

Незважаючи на значний науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються питання системної інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів у контексті розвитку малого підприємництва України. Бракує комплексних досліджень щодо механізмів координації податкової політики держави з програмами міжнародної підтримки, оцінки ефективності використання міжнародних грантів для зміцнення податкоспроможності малих підприємств та розробки інноваційних фінансових інструментів, що поєднують бюджетне фінансування з ресурсами міжнародних донорів. Потребують поглибленого дослідження специфічні механізми фіскального стимулювання інноваційних стартапів, соціального підприємництва та експортоорієнтованих малих підприємств з урахуванням можливостей залучення міжнародної фінансової підтримки.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо формування системи фіскальних стимулів розвитку малого підприємництва в Україні через стратегічне залучення міжнародних фінансових ресурсів для зміцнення економічного потенціалу держави.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати сучасний стан системи оподаткування малих підприємств в Україні та виявити ключові фіскальні бар'єри розвитку підприємництва; систематизувати міжнародний досвід застосування фіскальних стимулів для підтримки малого бізнесу та обґрунтувати можливості його адаптації; дослідити роль міжнародних фінансових інституцій у підтримці сектору МСП України та оцінити ефективність використання міжнародної фінансової допомоги; розробити концептуальну модель інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів для системного розвитку малого підприємництва; запропонувати практичні рекомендації щодо вдосконалення системи фіскального стимулювання малого бізнесу з урахуванням можливостей залучення міжнародної підтримки.

Результати

Система оподаткування малого підприємництва в Україні характеризується дуалістичністю: суб'єкти господарювання можуть обирати між загальною системою оподаткування та спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності (єдиний податок). Станом на 2023 рік зі спрощеною системою працювало близько 1,6 мільйона платників єдиного податку, що становить 89% від загальної кількості малих підприємств [1].

Спрощена система оподаткування передбачає чотири групи платників з диференційованими ставками та обмеженнями. Перша група (фізичні особи-підприємці без найманих працівників з обсягом доходу до 1 167 розмірів мінімальної заробітної плати на рік) сплачує від 1% до 10% мінімальної заробітної плати залежно від групи єдиного податку. Друга група (ФОП з найманими працівниками до 10 осіб та обсягом доходу до 5 835 МЗП) сплачує до 20% МЗП. Третя група (юридичні та фізичні особи з обсягом доходу до 7 002 МЗП) оподатковується за ставкою 5% від доходу для платників ПДВ та 3% для неплатників ПДВ. Четверта група охоплює сільськогосподарських товаровиробників зі ставкою від 0,57% до 6,33% площі сільськогосподарських угідь [16].

Проведений аналіз дозволив виявити ключові проблеми системи фіскального регулювання малого підприємництва в Україні:

1. Високе сукупне податкове навантаження. Попри порівняно низькі ставки єдиного податку, загальне податкове навантаження на малі підприємства залишається

значним через обов'язкові внески до Пенсійного фонду (22% від фонду оплати праці), Фонду соціального страхування (3,6-8,41%), військового збору (1,5%) та інших обов'язкових платежів. За розрахунками, ефективна ставка оподаткування для типового малого підприємства із трьома найманими працівниками може сягати 45-52% від комерційного прибутку [6].

2. Часті зміни податкового законодавства. Протягом 2014-2023 років до Податкового кодексу було внесено понад 120 змін, що стосуються оподаткування малого бізнесу. Нестабільність податкового законодавства створює невизначеність для бізнес-планування та підвищує ризики підприємницької діяльності. За опитуванням Європейської бізнес-асоціації, 73% малих підприємців вважають нестабільність податкової системи одним із головних бар'єрів розвитку бізнесу [17].

3. Обмеженість податкових стимулів для інноваційної діяльності. На відміну від країн ЄС, де широко застосовуються податкові кредити на НДДКР, прискорена амортизація інноваційного обладнання та звільнення від оподаткування грантів на інноваційні проекти, українське податкове законодавство не передбачає системних пільг для малих інноваційних підприємств та стартапів. Це стримує інноваційну активність сектору МСП [18].

4. Складність адміністрування податків. Малі підприємства витрачають у середньому 328 годин на рік на виконання податкових зобов'язань (заповнення декларацій, сплата податків, взаємодія з податковими органами), що перевищує середній показник країн ОЕСР (163 години) у два рази. Адміністративний тягар особливо відчутний для мікропідприємств з обмеженими ресурсами [2].

5. Недосконалість системи податкового контролю. З одного боку, малі підприємства стикаються з надмірним податковим тиском та частими перевітками, з іншого – існують значні можливості для ухилення від оподаткування через недосконалість механізмів контролю, що створює нерівні конкурентні умови між сумлінними та несумлінними платниками податків [19].

6. Обмежений доступ до фіскальних стимулів для експортерів. Українські малі експортери не мають доступу до таких поширених у світовій практиці інструментів, як повернення непрямих податків при експорті, податкові кредити для експортної діяльності, пільгові режими оподаткування експортних операцій, що знижує їх конкурентоспроможність на міжнародних ринках [20].

Виявлені проблеми свідчать про необхідність комплексного реформування системи фіскального регулювання малого підприємництва з урахуванням кращих міжнародних практик та специфіки української економіки.

Аналіз міжнародної практики дозволив систематизувати найбільш ефективні інструменти фіскального стимулювання малого підприємництва, які можуть бути адаптовані до умов України.

Модель Європейського Союзу характеризується комплексним підходом до підтримки МСП через комбінацію податкових пільг, грантів та фінансових інструментів. Програма «Горизонт Європа» (бюджет 95,5 мільярдів євро на 2021-2027 роки) надає гранти малим інноваційним підприємствам для проведення НДДКР з можливістю податкового кредиту до 50% витрат на дослідження. Багато країн ЄС застосовують знижені ставки корпоративного податку для малих підприємств: Угорщина – 9%, Литва – 5% для підприємств з оборотом до 300 тисяч євро, Польща – 9% для доходу до 2 мільйонів злотих [12].

Досвід США демонструє ефективність системи податкових кредитів для стимулювання інноваційної активності МСП. Програма Small Business Innovation Research (SBIR) щорічно виділяє понад 3 мільярди доларів у формі грантів малим високотехнологічним компаніям з можливістю податкового кредиту до 20% на витрати НДДКР. Закон про зниження податків та зайнятість (Tax Cuts and Jobs Act, 2017) знизив

ставку корпоративного податку до 21% та запровадив 20% відрахування для доходів від наскрізних структур (pass-through entities), що охоплюють більшість малих підприємств [21].

Сінгапурська модель базується на агресивних податкових стимулах для стартапів та інноваційних підприємств. Новостворені компанії звільнені від корпоративного податку на перші 100 тисяч сінгапурських доларів прибутку протягом трьох років. Програма Productivity and Innovation Credit надає податковий кредит 400% на витрати з автоматизації, інновацій та навчання персоналу. Уряд Сінгапуру також співфінансує до 70% витрат на участь малих підприємств у міжнародних виставках та експортну діяльність [22].

Естонський досвід є унікальним завдяки системі відкладеного оподаткування корпоративного прибутку: компанії не сплачують податок на прибуток, якщо він реінвестується у бізнес, оподаткування відбувається лише при виплаті дивідендів. Це стимулює реінвестування прибутків та зростання малих підприємств. Естонія також запровадила повністю цифрову систему податкового адміністрування, що зменшила час на виконання податкових зобов'язань до 50 годин на рік [23].

Ізраїльський підхід характеризується значними державними інвестиціями у підтримку технологічних стартапів. Програма Yozma (урядовий венчурний фонд) співфінансує приватні інвестиції у стартапи у співвідношенні 1:2, забезпечуючи податковий кредит інвесторам до 30% інвестованої суми. Офіс головного вченого надає гранти на НДДКР до 50% проєктної вартості з можливістю податкового звільнення при успішній комерціалізації [24].

Систематизація міжнародного досвіду дозволяє виокремити такі ключові принципи ефективного фіскального стимулювання малого підприємництва:

- диференціація податкових ставок залежно від розміру підприємства та етапу його розвитку;
- цільові податкові пільги для інноваційних та експортоорієнтованих МСП;
- спрощення податкового адміністрування та цифровізація податкових процесів;
- комбінація податкових стимулів з прямою фінансовою підтримкою (гранти, кредитні гарантії);
- стабільність та передбачуваність податкової політики;
- горизонтальний характер стимулів без дискримінації за галузевою ознакою.

Міжнародні фінансові інституції відіграють критично важливу роль у підтримці розвитку малого підприємництва в Україні, особливо в умовах обмежених внутрішніх фінансових ресурсів та необхідності структурних реформ економіки.

Світовий банк реалізує в Україні низку програм підтримки МСП. Проєкт «Доступ до фінансування для МСП» (обсяг 200 мільйонів доларів) надає кредитні лінії українським банкам для кредитування малих підприємств на пільгових умовах. Програма «Doing Business» сприяла впровадженню 47 регуляторних реформ для поліпшення бізнес-середовища, що покращило позицію України у відповідному рейтингу зі 152-го місця у 2012 році до 64-го у 2020 році [7]. Програма IFC (International Finance Corporation) інвестувала понад 500 мільйонів доларів у фінансові установи України для розширення кредитування МСП.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є найбільшим інституційним інвестором в економіку України з кумулятивними інвестиціями понад 17 мільярдів євро. Програма підтримки МСП ЄБРР включає: кредитні лінії для українських банків на суму понад 2 мільярди євро для кредитування малого бізнесу; програму грантів EU4Business, що надала технічну допомогу понад 5000 малих підприємств; програму торговельного фінансування з обсягом 800 мільйонів євро для підтримки експортерів та імпортерів; програму «Зелена економіка» з пільговими кредитами для енергоефективних проєктів МСП [25].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) через програми Stand-By Arrangement та Extended Fund Facility надав Україні понад 13 мільярдів доларів фінансової підтримки з 2014 року, частина якої спрямована на структурні реформи, включаючи покращення бізнес-середовища та податкове реформування. Програма МВФ включає технічну допомогу у реформуванні податкової адміністрації, що сприяло впровадженню електронного адміністрування податків та зменшенню корупційних ризиків [3].

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав Україні кредитних ліній на суму понад 7 мільярдів євро, значна частина яких спрямована на підтримку МСП через фінансових посередників. Програма EU4Business Eastern Partnership Ready to Trade надає гранти до 200 тисяч євро малим експортерам для сертифікації продукції, участі у виставках та виходу на європейські ринки. Ініціатива EU4BusinessNetwork об'єднала понад 300 бізнес-асоціацій для адвокації інтересів МСП та впливу на регуляторну політику [26].

USAID (Агентство США з міжнародного розвитку) реалізує комплексні програми підтримки українського бізнесу. Проект «Конкурентоспроможна економіка України» (бюджет 50 мільйонів доларів) надає технічну допомогу у реформуванні регуляторної політики, розвитку фінансового сектору та підтримці інноваційних підприємств. Програма USAID/UK aid «Transparency and Accountability in Public Administration and Services» сприяла цифровізації державних послуг для бізнесу, що скоротила час на реєстрацію підприємства з 5 днів до 1 дня [27].

Європейський Союз через програму «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа» надає українським підприємствам доступ до грантового фінансування інноваційних проектів. З 2014 року українські організації отримали понад 80 мільйонів євро грантів на дослідження та інновації, 35% з яких припало на малі інноваційні підприємства. Програма EU4Business залучила понад 500 мільйонів євро для фінансування близько 25000 МСП через різноманітні інструменти: гарантійні фонди, кредитні лінії, гранти та технічну допомогу [28].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що міжнародні фінансові ресурси відіграють критично важливу роль у підтримці малого підприємництва України, проте їх ефективність обмежена через:

- недостатню координацію між різними донорськими програмами;
- складність доступу малих підприємств до міжнародних фінансових ресурсів через адміністративні бар'єри та вимоги до документації;
- обмежену інформованість МСП про наявні можливості міжнародної підтримки;
- відсутність системної інтеграції міжнародних грантів у національну систему підтримки підприємництва;
- недостатнє узгодження програм міжнародної підтримки з національною фінансовою політикою.

Для оцінки ефективності використання міжнародної фінансової допомоги у розвитку малого підприємництва проведено аналіз ключових індикаторів за період 2018-2023 років.

За даними моніторингу, програми міжнародної підтримки МСП охопили понад 47000 малих підприємств, які отримали фінансову та технічну допомогу на загальну суму понад 3,2 мільярда доларів. Середній розмір кредиту для МСП в рамках міжнародних кредитних ліній становив 68 тисяч доларів при середній процентній ставці 9,5%, що на 4-5 процентних пунктів нижче ринкових ставок комерційних банків [8]. Підприємства-учасники програм міжнародної підтримки продемонстрували кращі економічні показники порівняно з контрольною групою: середньорічний приріст доходів становив 23% проти 11% у контрольній групі; створено 127 тисяч нових робочих місць (у середньому 2,7 робочих місця на одне підприємство-бенефіціара); рівень виживання підприємств через три роки після отримання підтримки становив

78% проти 53% у контрольній групі; продуктивність праці зросла на 31% порівняно з 15% у контрольній групі [29].

Водночас, аналіз виявив низку проблем у використанні міжнародної фінансової допомоги:

- лише 18% малих підприємств знають про існування програм міжнародної підтримки;

- складність процедур подання заявок та високі вимоги до документації обмежують доступ мікропідприємств (85% бенефіціарів – це підприємства з чисельністю понад 10 працівників);

- географічна концентрація підтримки у великих містах (67% бенефіціарів розташовані у Києві, Львові, Одесі, Харкові та Дніпрі);

- обмежена підтримка інноваційних стартапів на ранніх стадіях розвитку;

- недостатня координація програм міжнародних донорів з державними програмами підтримки підприємництва.

На основі проведеного дослідження розроблено концептуальну модель інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів для системного розвитку малого підприємництва, яка базується на принципах синергії, комплементарності, адресності, прозорості та результативності (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальна модель інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів для розвитку МСП

№ з/п	Елемент моделі	Характеристика
1.	Координаційний механізм	Створення Міжвідомчої координаційної ради при КМУ за участю Мінекономіки, Мінфіну, ДПСУ, міжнародних донорів і бізнес-асоціацій; координація фіскальної політики з міжнародними програмами, формування стратегії розвитку МСП, моніторинг ефективності ресурсів.
2.	Національний фонд розвитку МСП	Фінансування: 40% — держбюджет, 60% — міжнародні донори та IFI; інструменти: пільгові кредити, гарантії, гранти, інвестиційний капітал; пріоритет: стартапи, експортери, депресивні регіони; капіталізація: 500 млн дол. у перші 3 роки.
3.	Диференційована система фіскальних стимулів	- Єдиний податок 2% для інноваційних підприємств (3 роки) - Податковий кредит 30% на витрати НДДКР - Звільнення від ПДВ на імпорт обладнання до 100 тис. дол. - Прискорена амортизація (коеф. 2,0) - Звільнення від оподаткування грантів донорів - Податкова знижка 5% для експортоорієнтованих МСП
4.	Цифрова платформа підтримки МСП	Єдина система з інформацією про державні та міжнародні програми; онлайн-заявки; автоматизована оцінка; моніторинг використання коштів; інтеграція з електронним адмініструванням податків для автоматичного надання пільг.
5.	Програма capacity building	Навчання та консультування МСП у співпраці з міжнародними донорами; напрями: фінансовий менеджмент, доступ до фінансів, експорт, цифровізація; охоплення – 15 тис. підприємців/рік.

6.	Механізм співфінансування	Співвідношення підтримки: 1 грн державних коштів на 2 грн міжнародного гранту; підвищує ефект залучення ресурсів і забезпечує мультиплікацію інвестицій.
7.	Система моніторингу та оцінки	КРІ: кількість нових МСП, створені/збережені робочі місця, приріст доходів, зростання податкових надходжень, рівень виживання МСП, обсяг приватних інвестицій

Джерело: власна розробка авторів

Запропонована модель передбачає поетапне впровадження протягом 2024-2027 років з очікуваними результатами: зростання кількості активних МСП на 25%; створення 180 тисяч нових робочих місць; збільшення частки інноваційно-активних підприємств з 18% до 30%; зростання експорту МСП на 40%; залучення 1,5 мільярда доларів міжнародних фінансових ресурсів; збільшення податкових надходжень від сектору МСП на 35%.

Спираючись на результати дослідження сформульовано комплекс практичних рекомендацій для органів державної влади (табл. 2).

Таблиця 2

Практичні рекомендації для органів державної влади України

№ з/п	Орган державної влади	Рекомендації
1.	Верховна Рада України	1. Внести зміни до Податкового кодексу щодо податкового кредиту на витрати НДДКР для малих підприємств (30%). 2. Прийняти Закон «Про Національний фонд розвитку малого підприємництва». 3. Законодавчо звільнити від оподаткування гранти міжнародних донорів. 4. Запровадити мораторій на підвищення податкового навантаження на малий бізнес до 2027 року.
2.	Кабінет Міністрів України	1. Затвердити Стратегію інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінресурсів для розвитку МСП до 2030 року. 2. Створити Міжвідомчу координаційну раду з розвитку МСП за участю міжнародних партнерів. 3. Затвердити План дій щодо спрощення податкового адміністрування та скорочення часу виконання зобов'язань до 150 год/рік. 4. Запровадити цифрову платформу підтримки МСП, інтегровану з усіма програмами державної та міжнародної допомоги.
3.	Міністерство фінансів України	1. Розробити механізм співфінансування проєктів МСП, що отримали міжнародні гранти. 2. Передбачити щорічні 2 млрд грн на капіталізацію Національного фонду розвитку малого підприємництва. 3. Запровадити податкові знижки для експортоорієнтованих МСП.
4.	Державна податкова служба України	1. Автоматизувати надання податкових пільг через цифрову платформу підтримки МСП. 2. Запровадити систему попереднього податкового

		консультування для МСП. 3. Скоротити кількість планових перевірок малих підприємств на 50% на основі ризик-орієнтованого підходу.
5.	Міністерство економіки України	1. Координувати програми міжнародних донорів з державними програмами підтримки МСП. 2. Розробити механізм інформування МСП про можливості міжнародної підтримки. 3. Створити регіональну мережу бізнес-інкубаторів із залученням міжнародного фінансування.

Джерело: власна розробка авторів

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить створити синергетичний ефект від поєднання фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів, що сприятиме динамічному розвитку малого підприємництва та зміцненню економічного потенціалу України.

Висновки

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки: малі підприємства відіграють критично важливу роль у забезпеченні економічної стійкості та соціальної стабільності України. Водночас, сектор МСП стикається з численними фіскальними бар'єрами, що стримують його розвиток: високе податкове навантаження, нестабільність податкового законодавства, обмеженість податкових стимулів для інноваційної діяльності, складність адміністрування податків. Систематизація міжнародного досвіду фіскального стимулювання малого підприємництва виявила ключові принципи ефективної політики: диференціація податкових ставок залежно від розміру підприємства, цільові податкові пільги для інноваційних та експортоорієнтованих МСП, спрощення податкового адміністрування, комбінація податкових стимулів з прямою фінансовою підтримкою, стабільність та передбачуваність податкової політики. Оцінка ефективності використання міжнародних фінансових ресурсів виявила значний потенціал для посилення впливу на розвиток МСП, проте існують суттєві обмеження: низька обізнаність малих підприємств про програми підтримки, складність процедур доступу до ресурсів, географічна концентрація підтримки у великих містах, недостатня координація між донорськими програмами та державними ініціативами, відсутність системної інтеграції міжнародних грантів у національну систему підтримки підприємництва. Розроблена концептуальна модель інтеграції фіскальних стимулів та міжнародних фінансових ресурсів базується на принципах синергії, комплементарності та адресності. Запропоновані практичні рекомендації передбачають комплексне реформування системи фіскального регулювання малого підприємництва через внесення змін до Податкового кодексу щодо запровадження податкового кредиту на НДДКР, прийняття Закону про Національний фонд розвитку малого підприємництва, звільнення від оподаткування міжнародних грантів, створення координаційних механізмів взаємодії з міжнародними донорами, впровадження цифрової платформи підтримки МСП, автоматизацію надання податкових пільг.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою галузевих моделей фіскального стимулювання малого підприємництва з урахуванням специфіки різних секторів економіки, вдосконаленням методології оцінки ефективності податкових пільг та міжнародної фінансової підтримки, дослідженням впливу цифровізації на систему оподаткування малого бізнесу, аналізом механізмів державно-приватного партнерства у фінансуванні інфраструктури підтримки МСП, а також вивченням європейського

досвіду інтеграції малого підприємництва у глобальні ланцюги створення вартості в контексті євроінтеграційних прагнень України.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/>
2. World Bank Group. Doing Business. URL: <https://databank.worldbank.org/source/doing-business>
3. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/home>
4. Буй Т., Прімерова О. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. *Ефективна економіка*, 2018, № 9.
5. Kovalchuk, N., & Vatamaniuk, K. (2025). Financing small businesses in Ukraine during the war. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 2025 4(3), 11–20. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20250403.02>
6. Добрунік Т. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-10>
7. Лагунін М. Фінансові ресурси міжнародних фінансових інституцій як рушійна сила економічного розвитку України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2022. № 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-28>
8. Яценко О.В., Кузьменко О.М., Луців Р.С. Роль міжнародних фінансових інституцій в стабілізації національної економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. Випуск 3 (12). С. 19–25. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/388/369>
9. Захожай К.В., Славкова А.А. Діяльність міжнародних фінансових організацій у контексті забезпечення макрофінансової стабільності держави. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-99>
10. Hopenhayn, Hugo & Rogerson, Richard (1993). Job Turnover and Policy Evaluation: A General Equilibrium Analysis. *Journal of Political Economy*, Vol. 101, No. 5, pp. 915-938. DOI: <https://doi.org/10.1086/261909>
11. Alfaro, L. (n.d.). *Gains from Foreign Direct Investment: Macro and Micro Evidence*. URL : <https://www.jstor.org/stable/26365358>
12. Cardoza M., Fornes M., Xu P. Fiscal Incentives for Small Business Development in the European Union. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/149750/1/878842012.pdf>
13. Beck, T.H.L. 2007, Financing constraints of SMEs in developing countries : Evidence, determinants and solutions. in Financing innovation-oriented businesses to promote entrepreneurship.. URL: https://pure.uvt.nl/ws/files/1107677/Financing_Constraints_of_SMEs.pdf
14. Netto, J. A. (2025). The impact of fiscal policies and incentives on SME sustainability and financial performance. *Revista FT*. DOI: <https://doi.org/10.69849/revistaft/ar10202212011055>
15. Djankov, S., Ganser, T., McLiesh, C., Ramalho, R., & Shleifer, A. (2010). *The effect of corporate taxes on investment and entrepreneurship*. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(3), 31-64. DOI: <https://doi.org/10.1257/mac.2.3.31>
16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
17. Європейська бізнес-асоціація. (2023). *Індекс настроїв малого та середнього бізнесу в Україні*. Київ: ЕБА. URL: <https://eba.com.ua/ua/u-2024-rotsi-majzhe-80-msb-planuyut-rozshyryuvaty-biznes-ta-zaluchaty-koshty-u-rozvytok-u-2024-rotsi>
18. Панфілова Я. Інноваційна діяльність малих і середніх підприємств: макро- та мезорівень. *Економіка та суспільство*, № 34 (2021). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-75>

19. Державна податкова служба України. Звіт про результати діяльності ДПС України за 2023 рік. Київ, 2024. 16 с. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/791153.html>
20. Міністерство економіки України. Експортна стратегія України: дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2023-2027. Київ, 2023. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/f45bae13-40fc-4f1d-b344-b2c4506174c6?lang=uk-UA>
21. U.S. Small Business Administration. The Small Business Economy: A Report to the President 2023. Washington, SBA, 2023. URL: <https://advocacy.sba.gov/2023/03/07/frequently-asked-questions-about-small-business-2023/>
22. Singapore Economic Development Board. Annual Report 2023: Innovation and Enterprise Development. Singapore: EDB, 2023. URL: <https://www.edb.gov.sg/content/dam/edb-en/about-edb/media-releases/annual-reports/EDB%20Annual%20Report%202023-24.pdf>
23. Estonian Tax and Customs Board. Taxation in Estonia 2023: Guide for Entrepreneurs. Tallinn: ETCB, 2023. URL: <https://www.scribd.com/document/726143140/Taxation-in-Estonia-2023>
24. Israel Innovation Authority. Innovation Report 2023: Support Programs for Startups and SMEs. Tel Aviv: IIA, 2023. URL: <https://innovationisrael.org.il/files-en/2023-06/2023%20Annual%20Innovation%20Report.pdf>
25. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Strategy for Ukraine 2023-2027: SME Development and Private Sector Competitiveness. London: EBRD, 2023. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/08/SME-Strategy.pdf>
26. European Investment Bank. Strategic Plan for Ukraine 2024-2027: Support for SME Development and Private Sector Competitiveness. London: EIB, 2024. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/08/SME-Strategy.pdf>
27. USAID. Competitive Economy of Ukraine Program: Annual Report 2020. Kyiv: USAID Ukraine, 2020. URL: <https://me.gov.ua/download/41368b64-877f-4c56-b484-1f8b61aa8b05/file.pdf>
28. European Commission. EU4Business: Impact Assessment Report 2023. Luxembourg: European Commission, 2023. URL: <https://eu4business.eu/reports/eu4business-annual-report-2023/>
29. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Оцінка впливу міжнародної фінансової допомоги на розвиток МСП в Україні. Київ: ІЕД, 2023. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/special_researches?pid=7493